

Anotace názoru Výboru OSN pro práva dítěte

Názor ze dne 15. května 2023 ve věci č. 139/2021 – B. J. a P. J. proti České republice

Výbor uvedl, že vydáním předběžného opatření nařizujícího nucené odebrání nezletilých oznamovatelů z péče rodičů a jejich umístění do ústavní péče došlo k porušení čl. 3 odst. 1 a čl. 9 odst. 1–3 Úmluvy o právech dítěte, neboť vnitrostátní soud pečlivě nezhodnotil možné dopady na život oznamovatelů, ani alternativy k ústavní péči. Nevyslechnutí oznamovatelů během předmětného řízení dále představovalo porušení článku 12 Úmluvy. Vzhledem k zákazu opustit ústavní zařízení bez doprovodu zaměstnance během prvních týdnů pobytu shledal Výbor i porušení čl. 37 písm. b) Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

V červnu 2018 se rodiče nezletilých B. J. a P. J. („oznamovatelé“) rozvedli a oznamovatelé nadále žili jen se svou matkou. P. J., kterému v té době bylo 15 let, nenavštěvoval střední školu ani nebyl registrovaný na úřadu práce, a měl proto vysoký dluh na zdravotním pojištění. B. J., které bylo 13 let, neplnila povinnou školní docházku. Školní psycholog opakovaně doporučoval psychologickou nebo psychiatrickou péči dětí, u kterých se měla rozvíjet sociální fobie či dětská deprese. Matka oznamovatelů však tuto péči nezajistila. Konala se četná setkání s rodiči a oznamovateli, pořádaly se případové konference a byly zpracovány individuální plány ochrany dětí. Na případové konferenci svolané na srpen 2018 byli rodiče informováni, že pokud selžou ve své rodičovské úloze, bude přistoupeno k podání návrhu na nařízení ústavní péče. V únoru 2019 Městský úřad Šlapanice jako orgán sociálně-právní ochrany dětí podal návrh na vydání předběžného opatření dle občanského soudního řádu, kterým se domáhal umístění oznamovatelů do ústavní péče.

V dubnu 2019 okresní soud návrh na vydání předběžného opatření zamítl. Proti rozhodnutí bylo podáno odvolání, mimo jiné i Městským úřadem v Hodoníně, který byl ustanoven jako kolizní opatrovník oznamovatelů. Krajský soud v květnu 2019 návrhu na předběžné opatření vyhověl a nařídil umístění oznamovatelů do krizového centra pro děti a mládež (zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc), do kterého oznamovatelé nastoupili dne 26. června 2019. Krajský soud odkázal na předchozí odsouzení rodičů oznamovatelů za trestný čin ohrožování výchovy dítěte. Dále konstatoval, že matka nebyla schopna přimět oznamovatele k jakékoli řádné systematické činnosti, nerespektovala doporučení základní školy ohledně B. J. a nebyla schopna přimět P. J., aby pokračoval v přípravě na své budoucí povolání nebo se zaregistroval na úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání. Krajský soud měl za to, že oba oznamovatelé potřebovali psychologickou a psychiatrickou péči a neměli v péči matky vhodné podmínky pro svůj další vývoj. Krajský soud dále omezil oběma rodičům styk na maximálně jednu hodinu týdně. Během prvních týdnů umístění v krizovém centru nebylo oznamovatelům dovoleno opustit zařízení bez doprovodu zaměstnance.

V ústavní stížnosti matka oznamovatelů poukázala na to, že kolizní opatrovník nevzal v úvahu názory oznamovatelů a podal odvolání, které vedlo k jejich umístění do ústavního zařízení. Matka oznamovatelů namítala nezákonnost předběžného opatření vydaného podle obecné právní úpravy obsažené v občanském soudním řádě, namísto zvláštní právní úpravy v zákoně o zvláštních řízeních soudních. Ústavní soud stížnost odmítl jako zjevně neopodstatněnou v říjnu 2019.

Po zrušení asistovaných kontaktů oznamovatelé pravidelně pobývali mimo ústavní zařízení a zůstávali u rodičů. Po adaptační fázi měli každý den možnost samostatných vycházek mimo prostory krizového centra. V souvislosti s pandemií Covid-19 byly děti v době distanční výuky na dlouhodobé dovolence, a to do 3. května 2020. V průběhu pobytu v krizovém centru byly v péči psychologa či psychiatra a došlo k jejich stabilizaci a k pozitivním změnám. V krizovém centru zůstaly do 29. června 2020. Pobyt oznamovatelů v krizovém centru byl formálně ukončen ke dni 11. ledna 2021 na základě rozsudku okresního soudu z listopadu 2020.

II. Odůvodnění rozhodnutí Výboru

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKŮ 3 ODST. 1; 9 ODST. 1-3; 12 A 37 PÍSM. B) ÚMLUVY O PRÁVECH DÍTĚTE

Oznamovatelé namítali, že rozhodnutí krajského soudu, kterým bylo vyhověno návrhu na vydání předběžného opatření nařizujícího jejich nucené odebrání z péče matky a umístění do ústavní péče, vedlo k porušení mnoha článků Úmluvy. Výbor však byl toho názoru, že oznamovatelé dostatečně odůvodnili svá tvrzení pouze na základě čl. 3 odst. 1, čl. 9 odst. 1–3, článku 12 a čl. 37 písm. b) Úmluvy a posuzoval odůvodněnost oznámení pouze v jejich režimu.

Výbor na úvod připomněl, že k oddělení dětí od rodičů by mělo docházet pouze v krajním případě, jako je situace, kdy dítěti hrozí bezprostřední újma nebo kdy je to z jiných důvodů nezbytné. K oddělení by nemělo docházet, pokud by dítě mohla ochránit méně invazivní opatření. Předtím, než stát přistoupí k oddělení, měl by rodičům poskytnout podporu při plnění jejich povinností plynoucích z rodičovské odpovědnosti [Obecný komentář Výboru č. 14 (2013), § 61]. Výbor rovněž zdůraznil, že odebrání dítěte z péče rodiny by mělo být pouze dočasné, na co nejkratší dobu a rozhodnutí o odebrání by měla být pravidelně přezkoumávána (Pokyny pro náhradní péči o děti ze dne 24. února 2010, § 14). Dále Výbor odkázal na rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, dle něhož existuje široký konsenzus v rámci mezinárodního práva podporující myšlenku, že ve všech rozhodnutích týkajících se dětí je prvořadý jejich nejlepší zájem (*Strand Lobben a ostatní proti Norsku*, č. 37283/13, rozsudek velkého senátu ze dne 10. září 2019, § 204). Kromě toho Výbor poukázal na existenci významných důkazů o špatných výsledcích dospívajících pobývajících dlouhodobě ve velkých ústavech [Obecný komentář Výboru č. 20 (2016), § 52–53]. Upozornil také, že pokud jde o duševní zdraví dospívajících, státy by měly přijmout přístup založený na veřejném zdraví a psychosociální podpoře spíše než na umísťování do ústavní péče (tamtéž, § 58).

V projednávaném případě Výbor považoval za důležité, že vnitrostátní orgány nevzaly v úvahu skutečnost, že v době rozhodnutí byli oznamovatelé již dospívajícími dětmi. Vnitrostátní orgány se nikdy neměly uchýlit k donucení jako prostředku jejich ochrany, aby je přiměly žít v ústavu s cílem zajistit jim právo na vzdělání a zdraví. Konečně během prvních týdnů jejich umístění byli oznamovatelé podrobeni omezení styku s rodiči.

Výbor vzal na vědomí argument, že odebrání oznamovatelů z péče rodičů bylo zákonné, sledovalo legitimní cíl v zajištění jejich zdravého vývoje, bylo přiměřené sledovanému cíli a bylo o něm rozhodnuto s ohledem na nejlepší zájem dětí. Rovněž přihlédl k tomu, že rozhodnutí o odebrání bylo nařízeno až poté, co se vnitrostátní orgány po delší dobu pokoušely o méně invazivní opatření. Dle Výboru však rozhodnutí o umístění oznamovatelů nemělo být přijato, přestože méně invazivní řešení selhala. Potřeba vzdělání a poskytnutí psychologické nebo psychiatrické péče dospívajícímu dle něj nepředstavovala dostatečný důvod pro přijetí takového donucovacího opatření. To by mělo být přijato pouze ve výjimečných případech, například pokud by dítě čelilo vážnému násilí, což nebyl případ oznamovatelů.

Výbor přihlédl k tomu, že v důsledku pobytu v krizovém centru se situace oznamovatelů stabilizovala a došlo u nich k pozitivním změnám. Dle něj však šlo o podstatné omezení jejich autonomie a svobod a jakýkoli akt donucení je formou násilí, které může mít následky i v budoucím životě. Výbor připomněl, že práva uznaná Úmluvou jsou vzájemně závislá. V tomto ohledu rozhodnutí, jejichž cílem je zajistit dětem lékařskou péči a vzdělání, musí pečlivě zvažovat možné porušení ostatních práv podle Úmluvy, zejména pokud jde o stanovení opatření, která mají tak zásadní dopad na život dětí, jako jsou opatření týkající se umístění do ústavní péče.

Výbor uvedl, že dle krajského soudu rodiče selhávali ve své výchovné úloze zejména tím, že nezajistili oběma oznamovatelům přístup k psychologické a psychiatrické péči. Podle Výboru však krajský soud nezhodnotil důsledky, které by oddělení od rodičů mohlo na oznamovatele mít, zejména s ohledem na jejich psychický stav. Výbor konstatoval, že krajský soud nevyhodnotil ani předchozí opatření přijatá státními orgány na podporu oznamovatelů a to, zda byla tato opatření šetrná k dětem a zda byla

přijata a provedena s ohledem na jejich nejlepší zájem. Nevyhodnotil ani to, zda byly zváženy názory dětí a zda jim byla věnována náležitá pozornost při výběru dosud přijatých opatření. Než se krajský soud při rozhodování o umístění oznamovatelů uchýlil k umístění do ústavní péče, zřejmě pečlivě nezvážil žádné alternativní možnosti nebo jiný rodinný či komunitní typ péče, který by mohl být pro oznamovatele příznivější. Výbor proto dospěl k závěru, že při rozhodování nebyl nejlepší zájem oznamovatelů pro krajský soud předním hlediskem.

Výbor rovněž vzal na vědomí argument oznamovatelů, že předběžné opatření o jejich umístění do ústavní péče bylo vydáno podle obecné právní úpravy občanského soudního řádu, a nikoli podle zákona o zvláštních řízeních soudních, a proto nemohli požívat důležitých právních záruk, jako je omezení doby trvání předběžného opatření a jeho pravidelný přezkum soudem. To vedlo k tomu, že pobyt oznamovatelů v krizovém centru trval nedůvodně dlouhou dobu.

Výbor ze všech výše uvedených aspektů dospěl k závěru, že oddělení oznamovatelů od rodičů a omezení styku s rodiči vedlo k porušení jejich práv podle čl. 3 odst. 1 a čl. 9 odst. 1–3 Úmluvy.

Výbor dále zhodnotil, že v soudním řízení nebyli oznamovatelé nikdy vyslechnuti a že jejich kolizní opatrovník nerespektoval jejich názory, neboť shledal, že nejsou v jejich nejlepším zájmu, a proti jejich vůli se odvolal proti rozhodnutí okresního soudu z dubna 2019. Vzhledem k věku oznamovatelů však měla být jejich názorům věnována náležitá pozornost. Tento nedostatek dle Výboru představoval porušení článku 12 Úmluvy.

Výbor rovněž vzal na vědomí tvrzení, že během prvních týdnů umístění oznamovatelů v krizovém centru jim nebylo dovoleno opustit zařízení bez doprovodu zaměstnance. Výbor přihlédl k tomu, že po adaptační fázi měli oznamovatelé každý den možnost samostatných vycházek mimo prostory krizového centra a že po zrušení asistovaných kontaktů pravidelně pobývali mimo ústavní zařízení a zůstávali u rodičů, i tak ale shledal porušení čl. 37 písm. b) Úmluvy.